

HET WOORD VAN DE WEEK

ORGAAN VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

21e jaargang nr. 25

16 juni 1968

administratie

postbus 114, Utrecht

tel. 030-24641

postgiro 58 t.n.v. Woord van de Week

abonnementsprijs voor Nederland, andere
E.E.G.-landen, Suriname, Curaçao en de

Antillen f 7,50 per jaar

Overige landen f 12,50 per jaar

losse nummers f 0,50

verschijnt wekelijks

Iedereen heeft het recht

Soms brengt mijn werk mij naar het hoofdkwartier van de Verenigde Naties in New York en ik beschouw dat als een groot voorrecht. Ik nam mij voor u daarover iets te vertellen en het accent zou dan kunnen vallen op „de rechten van de mens”, omdat de Verenigde Naties aan alle landen hebben gevraagd daaraan in 1968 op ruime schaal aandacht te besteden.

Wie had kunnen dromen dat één van de belangrijkste strijders voor mensenrechten in Amerika, Robert Kennedy, in datzelfde jaar zou worden gedood. Misschien wel — wat zal er ooit van blijken? — juist omdat hij zo rechtuit en niets ontziend voor de Amerikaanse „civil rights”, de rechten van de gekleurde minderheden in zijn land, op de bres stond. Praten over de strijd om de mensenrechten doet ons, na wat er vorige week is gebeurd, opnieuw die fel-dramatische achtergrond beseffen die ook bij de dood van Martin Luther King zo duidelijk werd. En bij werk in de Verenigde Naties zal je, met deze tragedies voor ogen, er voortdurend van doordrongen moeten zijn dat de emoties, die horen bij de worsteling om de rechten van de mens, ineens kunnen doorbreken bij de discussies over heel andere vraagstukken.

Eigenlijk zou ik, om u iets van dat alles te laten beleven, hier niet alléén moeten zitten, maar met een groepje mensen. Of eigenlijk: met twee groepjes. Eén met vragers en critici, die onmiddellijk paraat zouden zijn als je hoogdravend mocht gaan worden. Voor mijn part mogen daarbij de notoire cynici — zeker bij zo'n onderwerp ruimschoots voorhanden! — ook aanwezig zijn. En het tweede zou dan moeten bestaan uit mensen die zich bezighielden en — houden — met de schepping en vorming van die overeenkomsten, verklaringen, regels en conventies betreffende de z.g. „rechten van de mens”. Al datgene wat men wel de „internationale (en natuurlijk ook nationale) instrumenten” noemt. Dat groepje zou natuurlijk bestaan uit mensen van zeer verschillende origine en landaard, zoals in de Verenigde Naties gewend zijn samen te werken. En luisterend naar hun manier van benadering van de mensenrechten

zouden de begrenzingsen, welke ons als west-europeanen ten aanzien van veel begrippen als het ware met de paplepel zijn ingegeven, langzaam verdwijnen.

Misschien is dat wel één van de belangrijkste ervaringen die men bij werk in de Verenigde Naties opdoet: begrippen waarvan je denkt dat ze een algemene geldigheid hebben moet je opnieuw gaan bekijken en als het ware gaan „vullen” aan de hand van situaties en opvattingen in landen met zéér uiteenlopende economisch-sociale ontwikkelingsstadia en kulturele achtergronden. Neem b.v. eens het woord „sociaal”. Toen in 1945 in San Francisco de Verenigde Naties werden gesticht, schiep men als één van de belangrijkste organen de Raad voor Economische en Sociale aangelegenheden. Tussen de verschillende commissies die daaronder horen functioneert de *Sociale Commissie* waarin ik drie jaar geleden voor het eerst ging werken. Twintig jaar lang had die commissie zich bezig gehouden met allerlei sociale vraagstukken, b.v. criminaliteit, invalidenzorg, vluchtelingenproblemen, de organisatie van het maatschappelijk werk en de opleiding daartoe, de functionering van sociale diensten e.d. Maar naarmate er steeds meer jonge landen als nieuw lid toetraden — meestal landen met een koloniaal verleden, die pas zelfstandig waren geworden en nu alles van de grond af moesten gaan opbouwen — gingen de onderwerpen in die Sociale Commissie steeds minder en minder kloppen met de sociale problematiek in de meerderheid van landen vertegenwoordigd in die Commissie. En ik zal nooit vergeten hoe in 1965 een jonge vrouw uit Mauretanië in prachtig frans een hartstochtelijk betoog hield om de zaak radicaal anders te gaan aanpakken. „Wat hebben wij, in de jonge afrikaanse landen, aan deze soort van, vermoedelijk wel heel knappe, rapporten?” riep ze. „Mijn land is doodarm, er zijn geen huizen om in te wonen, onze kindersterfte is hoger dan waar ook en het heeft er in drie jaar niet geregend — dat zijn de dingen waarvoor we in de eerste plaats hulp nodig hebben”.

Van toen af was het duidelijk dat we aan „so-

een radio-uitzending van zondag 16 juni 1968

Van 14 t/m 19 juli a.s. wordt in de Stadthalle van Hannover

het 2e Europese Congres

gehouden.

Onderwerp:

Conservation and human fulfilment.

Inlichtingen: IHEU, postbus 114, Utrecht.

ciaal" een veel bredere betekenis moesten gaan toekennen dan dat totnogtoe in die Sociale Commissie het geval was geweest. De hele gezondheidszorg hoorde erbij, de huizenvoorziening, het onderwijs, de gemeenschapsofbouw, de arbeidsverhoudingen, de dorpsontwikkeling, de grotestads-ontwikkeling, kortom eigenlijk alles wat deze ontwikkelingslanden nodig hadden naast de economische ontwikkeling. Van de noodzaak van die economische ontwikkeling was de hele wereld zo langzamerhand al wel overtuigd — voor onze commissie ging het er nu om daarnaast zicht te krijgen op dat hele scala van sociale-vragen-in-de-bredere-zin. En vooral ook om te proberen wat dieper door te dringen in de relatie tussen sociale en economische ontwikkeling van de jonge landen en iets aan te tonen van de noodzaak van een evenwicht.

We doopten de commissie in 1966 om in een *Commissie voor Sociale Ontwikkeling*, 't werd toch wel hoe langer hoe duidelijker dat de immense sociale problemen van de ontwikkelingslanden ons jaren en jaren zouden gaan bezig houden. We waren toen net in het midden van het eerste z.g. ontwikkelingsdecennium, de periode van 1960 tot 1970 waarin men zou trachten aan een bepaalde taakstelling ten aanzien van de algemene economische vooruitgang te voldoen. 't Werd toen al duidelijk dat dit economische doel niet zou worden gehaald, en dat een bedenkelijk verschijnsel n.l., het steeds groter worden van de afstand tussen de rijke en de arme landen, op de voorgrond ging treden. Voor onze Commissie voor Sociale Ontwikkeling was dat natuurlijk mede een uitdaging! Proberen uit te vinden in hoeverre misschien een grotere of anders gerichte aandacht voor de sociale vragen — altijd weer in de brede zin van het woord — tot een beter resultaat zal kunnen leiden is nu de grote opdracht geworden. Voor het tweede ontwikkelingsdecennium, dat van 1970 tot 1980 zal lopen, moeten nieuwe plannen worden opgezet. Nu zal het er natuurlijk om gaan zo scherp mogelijk conclusies te trekken uit de mislukkingen die achter ons liggen. En om sociale doelstellingen beter dan voorheen in harmonie te brengen met de nieuwe economische plannen die zullen worden opgesteld.

Intussen waren we dit jaar in de Commissie bezig met het ontwerpen van een *Declaratie voor Sociale Ontwikkeling*. Kijk, als dat bewuste kritische groepje hier naast me zat, zou er ongetwijfeld worden gevraagd: „Wat is de zin van al die declaraties en resoluties die men daar in de Verenigde Naties opstelt en aanneemt? Is het niet zonde van al de tijd die

daaraan door zoveel mensen wordt besteed?”

Laat ik onmiddellijk bekennen: ik had aanvankelijk ook geen idee van de betekenis van deze z.g. „internationale instrumenten”. Ik kwam er voor het eerst mee in aanraking toen de Algemene Vergadering — die elk najaar alle lidstaten verzamelt om brede algemene discussies te houden — zich bezig hield met de opstelling van een declaratie betreffende de afschaffing van alle vormen van rassendiscriminatie. Een ontwerp voor zo'n declaratie lag ter tafel en wekenlang golfdend hartstochtelijke debatten heen en weer vóórdat men, via vijftig of zestig amendementen, tot een tekst wist te komen — die een kans maakte met algemene stemmen te worden aangenomen. In die honderd uren luisteren werd langzaam aan zichtbaar het beeld van de eeuwenlange koloniale overheersing. Werd voelbaar de scherpte van de nog steeds bestaande rassendiscriminatie die door een groot aantal van onze medeleden nog dagelijks aan den lijve ervaren, óók in het land, de Verenigde Staten, waar we gastvrijheid genoten. En werd begrijpelijk de bijna niet weer te geven felheid waarmee vooral de jonge afrikaanse landen zich keerden tegen de politiek van apartheid van Zuid Afrika. Als men, na zo heftig discussiëren en her-formuleren tot een algemeen aanvaarde tekst weet te komen — alleen Zuid Afrika onthield zich! — dan betekent dat iets. En het betekent nog veel méér, wanneer men dan na twee jaar erin slaagt de principes van die declaratie vorm te geven in een z.g. internationale conventie, die door de aparte landen kan worden ondertekend en vervolgens geratificeerd. „Zie je”, zo zou ik mijn kritische vragengroepje willen antwoorden, „hoe belangrijk het is wanneer men zich in dat internationale forum lang en intensief bezighoudt zelfs met zulke gevoelige vraagstukken als dit? Je zou de tekst eens moeten lezen om te zien hoe zorgvuldig men heeft geformuleerd — en zich dus gerealiseerd — waarom discriminatie in verband met ras, kleur of afstamming in strijd is met de erkenning van de waarde van de mens”.

Nu is er dus een conventie, die door elk land kan worden geratificeerd — en we hebben al gezien tot wat voor moeilijkheden zo iets in een land als Engeland kan leiden! Vanuit die felle discussies, die mij als groentje destijds soms wat onwerkelijk leken, is nu gegroeid een internationaal instrument. Niet alleen gericht tegen Zuid Afrika, of bedoeld om de Verenigde Staten de les te lezen, maar van concrete betekenis voor elk land en de daarin bestaande praktijken.

Dat er werkelijk sprake is van de schepping van een „internationaal instrumentarium” wordt ook duidelijk als men ziet hoe in zo'n nieuwe Conventie verwezen wordt naar de beide belangrijkste stukken die door de Verenigde Naties zijn gecreëerd: de grondwet, het „Charter” van de Verenigde Naties en de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens. Artikelen uit deze beide basisstukken vormen telkens weer de grondslag voor elke nieuwe declaratie en conventie die wordt opgesteld. Men zou zich kunnen voorstellen dat op deze manier langzamerhand een stevig skelet van algemeen aanvaarde rechtsbeginselen ontstaat. „Wat heb je aan een skelet?” roept natuurlijk een cynicus, „dat is toch veel te mager? Waar is het vlees?” Natuurlijk, het vlees wordt gevormd door de toepassing, door de levende praktijk, en daarbij staat men nog aan het begin.

Maar het uitdenken en formuleren van de beginselen moet daaraan voorafgaan — en dat is wat gebeurde in die fascinerende Universele

Terreur in Griekenland

De vorige week heeft u via de radio kunnen horen en in de couranten kunnen lezen dat er door een aantal vooraanstaande Nederlanders, w.o. ook prof. dr. J. P. van Praag, een brief is gericht aan de leden van de Staten Generaal. De inhoud hiervan geven wij hieronder:

„Wij, ondergetekenden, hebben kennis genomen van de rapporten over de behandeling van politieke gevangenen in Griekenland, uitgebracht door Amnesty International. Wij zijn ontsteld over de inhoud ervan. Er is geen reden aan de juistheid van de verslagen te twifelen, en wij moeten dan ook met verontwaardiging vaststellen dat in een land, waaraan de beschaving grote verplichtingen heeft, het uitoefenen van een weerzinwekkende terreur mogelijk is geworden.

Het spreekt vanzelf dat men in Griekenland tegen deze terreur weinig kan beginnen: des te

groter is de verantwoordelijkheid der regeringen van andere landen, die van buiten af druk kunnen uitoefenen.

Wij dringen er dan ook bij uw college met de grootst mogelijke klem op aan, de Regering uit te nodigen terstond alle maatregelen te nemen om het huidige regime in Griekenland in een zodanig isolement te plaatsen dat het zich niet kan handhaven. Bovendien zijn wij van mening dat de regering stappen zou moeten doen om ook de regeringen van andere landen deze gedragslijn te doen volgen.

Stellig moet met dit alles niet worden gewacht tot de klacht tegen Griekenland in de Raad van Europa is behandeld. De rapporten laten niet de minste twijfel aangaande de aard van het huidige regime”.

Wij hebben hieraan weinig toe te voegen.

Slechts dit: 1968 is het jaar van de rechten van de mens.

Verklaring van de Rechten van de Mens, die in 1968 20 jaar bestaat.

Het was de Commissie voor de Mensenrechten die er onder voorzitterschap van mevrouw Roosevelt in januari 1947 aan begon, er een jaar aan ploeterde en op 10 december 1948 zonder één tegenstem de Verklaring hoorde aannemen in de Algemene Vergadering. Sindsdien zijn tientallen landen als nieuwe leden tot de Verenigde Naties toegetreden en automatisch onderschrijven zij daarbij de beginselen die in deze Verklaring zijn neergelegd.

Het is waarschijnlijk dat veel mensen in Nederland zullen denken — zo ze al ooit er een gedachte aan wijden! — dat ze wel zo ongeveer weten wat er onder „fundamentele mensenrechten” wordt verstaan. Vrijheid van drukpers en meningsuiting, recht van vereniging en vergadering, onafhankelijke rechtspraak en meer van die dingen, die we in onze grondwet kunnen vinden. Is er eigenlijk aanleiding om op die paar, natuurlijk uiterst belangrijke, maar toch min of meer vanzelfsprekende, zaken altijd weer terug te komen en er jaar-in, jaar-uit over te vergaderen?

Men zou werkelijk die Verklaring eens rustig moeten gaan lezen. En her-lezen. Dan zou het ineens heel duidelijk worden dat men tot die opsomming van de rechten, die iedereen behoort te hebben, alléén heeft kunnen komen vanuit de eindeloos gevarieerde vormen van *onrecht*, welke er over de hele wereld bestaan. Men is, uitgaande van de waarde van de mens als redelijk en bewust wezen, keer op keer gestoten op situaties waarin de mens wordt geknecht en beledigd en geschaad en vanuit al die negatieve mensenwaardige toestanden heeft men in de artikelen van de Universele Verklaring als het ware het positieve pendant weten te vinden.

„Iedereen heeft het recht op asyl in een ander land, teneinde aan vervolging te ontkomen... Ieder heeft het recht op een nationaliteit, die kan hem niet willekeurig worden ontnomen... Ieder heeft het recht elk land, ook zijn eigen land, te verlaten en erin terug te komen...”

Maar sommige rechten zijn alleen maar nega-

tief te formuleren:

„Niemand mag worden gehouden in slavernij of knechtschap...”

Niemand mag worden onderworpen aan martelingen of wrede, onmenselijke behandelingen en straffen...

Niemand mag willekeurig worden gearresteerd, gedetineerd of verbannen...”

En dan daarnaast de zorgvuldige formulering van de grote, fundamentele rechten en vrijheden, zoals die in de grondwetten van veel landen werden neergelegd. Soms al eeuwen geleden, soms ook zeer recent. Jonge, pas zelfstandig geworden landen grijpen naar de tekst van de Universele Verklaring om — in alle talen! — de juiste weergave te vinden van de beginselen waarop zij hun volksgemeenschap willen baseren en nemen de formuleringen in hun grondwetten over:

„Iedereen heeft het recht op vrije meningsuiting, op vereniging en vergadering. Niemand mag worden gedwongen tot enig lidmaatschap”. „Iedereen heeft het recht aan de regering van zijn land deel te nemen; de wil van het volk moet het fundament zijn van het gezag van de regering...”

En dan:

„Iedereen heeft recht op werk. Iedereen heeft, zonder enige discriminatie, recht op gelijk loon voor gelijke arbeid.

Ieder heeft recht op rust, vrije tijd en op sociale zekerheid en moet kunnen deelhebben aan de economische, sociale en culturele rechten, welke onmisbaar zijn voor de vrije ontplooiing van zijn persoon...”

Het is duidelijk dat ik dan ineens terug ben bij de Verklaring over Sociale Ontwikkeling, waaraan we dit voorjaar werkten. Intensieve arbeid zal nodig zijn om zelfs maar te gaan zien welke condities moeten worden gesteld voor de uitvoering — laat staan te weten hoe zo'n uitvoering zal kunnen worden gerealiseerd.

Maar het internationale instrumentarium voor de realisering van de rechten van de mens groeit van jaar tot jaar, ondanks alles.

D. HEROMA-MEILINK

Het stukje over Heiligerlee, dat op 13 mei in Het Woord is afgedrukt, heeft de aandacht getrokken van dr. H. A. Enno van Gelder, een vakhistoricus, die zich juist met het begin van de Tachtigjarige Oorlog diepgaand heeft bezig gehouden. Dr. Van Gelder heeft de moeite genomen in een lange brief een aantal op- en aanmerkingen te maken, omdat hij de voorstelling van zaken die in het stukje vervat was onvolledig of onjuist vond en hij wilde graag zijn zienswijze aan de lezers bekend maken. Dat zal gebeuren, hoewel ik mag opmerken, dat de (niet eens zo erg) aandachtige lezer bespeurd moet hebben, dat ik niet de pretentie had een fundamentele bijdrage tot de geschiedenis des vaderlands te leveren. In de eerste plaats vindt dr. Van Gelder het verkeerd, dat het Gereformeerd Politiek Verbond „Heiligerlee viert”, zoals het ook verkeerd is, dat de Ridder van Rappard c.s. Willem van Oranje voor hun ideeën naasten. Dat ben ik graag met hem eens.

Dr. Van Gelder is het met mij eens, dat Heiligerlee als het beginpunt van de Tachtigjarige Oorlog willekeurig is. De schrijver zegt, dat 1568 als het begin werd aangenomen. Ik meen, dat het nog steeds gebeurt. De rebellie was al eerder begonnen. Maar, zo schrijft dr. v.G., de regenten uit de 17de eeuw zagen graag, dat de vestiging van de Republiek waarin zij heersten of voornaam waren, niet voortkwam uit een rebellie die de bestaande orde omverwierp. Het begin lag in 1565 of wat eerder. Dr. v.G. herinnert er dan aan, dat Fruin en Groen van Prinsterer met de hele burgerij in 1872 herdenkingen hebben gehouden, terwijl er in 1868 niets gebeurde. Dat klopt dus vrijwel met hetgeen ik geschreven heb.

„Het zou onzin wezen om Austruweel als begin aan te merken”, vindt dr. v.G. Daarom doet men het ook niet. Ik ook niet.

In plaats van „in het Zuiden was het al een hele tijd onrustig” had dr. v.G. liever gezien: „Voor 1567 en 1572 was het in de Nederlanden al lang onrustig, een onrust die zich vanzelf concentreerde om de hoofdstad Brussel en de wereldhandelsstad Antwerpen, of wil men, in de toen verreweg voornaamste gewesten Brabant en Vlaanderen”. Ook met de zin: „Na Heiligerlee gebeurde er een hele tijd niks”, is dr. v.G. het niet eens. Achter de schermen is er hard gewerkt aan de organisatie van het verzet.

Akkoord. Maar daarvan merken de leerlingen, zeker die van de lagere scholen, niets. Dat is geen verwijt aan de onderwijzers. De stof is gewoon niet geschikt voor het jonge volk, dat van actie houdt en zich niet om diplomatieke en theologische verfiningen bekommert.

Dr. v.G.: „Het is moeilijk precies aan te geven, wanneer de opstand tot een oorlog werd. Zijn grootste uitbreiding kreeg de opstand in 1576/7,

toen de Prins er in slaagde in alle gewesten degenen die het met zijn eisen eens waren, aan het bewind te brengen”.

In 1578 herwonnen de koningsgezinden terrein, maar in 1588 kwam Maurits opzetten.

Van grenzen wil dr. v.G. pas in 1609 spreken, omdat toen de republiek door Spanje als een onafhankelijke staat werd erkend.

Hij merkt op, dat ook na het bestand Holland en Zeeland financieel en maritiem nog veel van de oorlog hebben gemerkt en de landprovinciën nog meer. En Nederlandse officieren en onderofficieren liepen ook levensgevaar. „Hier past geen kleinerende opmerking”, vermaant de schrijver. Hierover zou te twisten zijn, maar anti-kritiek lever ik niet. Als oorzaken en doeleinden van de opstand noemt dr. v.G.:

edelen, staten en steden wilden hun medezeggenschap in de regering handhaven en zo mogelijk uitbreiden;

de reformatorische denkbeelden wonnen steeds meer terrein;

er was een groeiend verzet tegen de rijkdom en de macht van monniken en priesters;

de weerzin tegen de inquisitie en de belastingen.

In plaats van: „In Alkmaar... was tijdens het beleg twee à drie percent van de bevolking protestant...” wil dr. v.G. liever lezen „twee à drie percent belijdend lidmaat van de calvinistische kerk”. Hij schrijft: Daarnaast waren er zonder twijfel zeer veel sympathisanten in deze zin, dat velen de enige of katholieke kerk wilden hervormen door het ceremonieel in de eredienst te vereenvoudigen en aan de priesters uitsluitend de taak van prediker te geven.

De georganiseerde calvinisten hebben in de opstand de rol van fanatieke stoottroepen vervuld en na het slagen van het verzet zich van de georganiseerde publieke kerk meester gemaakt. Dat is het. De lezer die nummer 20 van de 21ste jaargang nog heeft, kan kijken hoe het was.

Omdat ik mij er niet met een Jantje van Leiden (ook een historisch persoon) af wil maken en dr. Van Gelder niet deze hele bijdrage wil laten vullen, wil ik trachten uit de slag bij Heiligerlee nog een moraal te trekken. Die luidt als volgt: Wie niet wenst, dat zijn uitingen, gesproken of geschreven, worden aangevochten, dient zich te beperken tot mededelingen over de diepste roerselen van zijn eigen ziel. Daarvan weet niemand iets en kritiek is dus uitgesloten. Wie algemeen zintuigelijk waarneembare feiten beschrijft gaat immer voor de bijl, vooral als hij de feiten versimpelt, causaliteiten op haar kop zet en ingewikkelde dingen compact tracht te zeggen.

Aan deze laatste euvelen maak ik mij, naar ik heb gezien, 49 van de vijftig keer schuldig. Dan kom ik er nog genadig af, vind ik.

H.H.

Van week tot week

Radio (Hilv. I)

Zondag 23 juni 9.45—10.00 uur: C. van Rijsinge: „Prometheus... de vooruitdenkende”.

Zondag 30 juni 9.45—10.00 uur: Protestdienst? Interview met H. Lips over het boekje „Jullie hebben makkelijk praten” van ds. J. H. Diekerhof.